

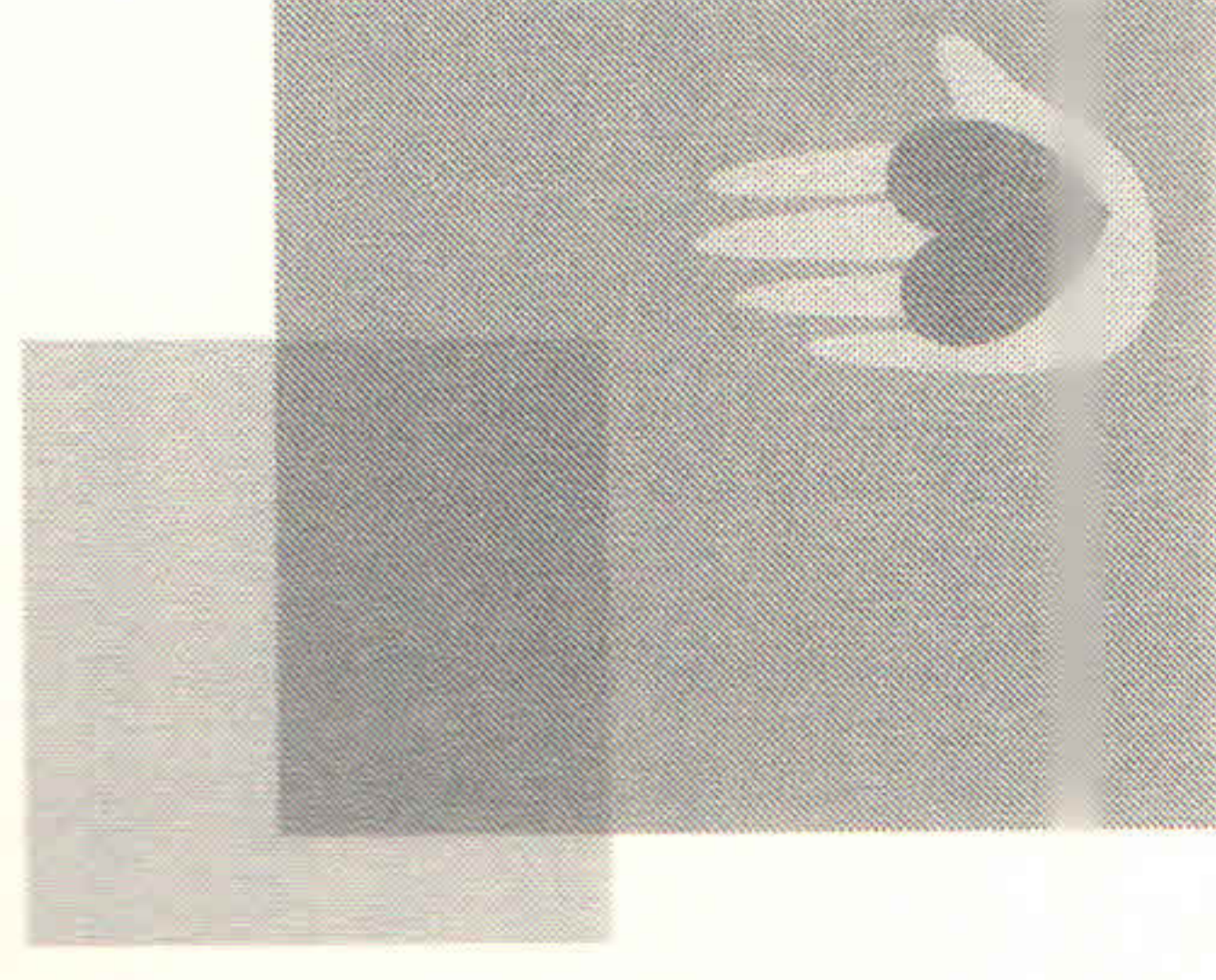
Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη και του συγγραφέα, κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

© Εκδόσεις Φυλάτος, © Fylatos Publishing
e-mail: contact@fylatos.com
web: www.fylatos.com

ISBN: 978-960-658-417-6

S. KIERKEGAARD

Μετάφραση: Δημήτρης Κολύμβας

ΠΡΑΞΕΙΣ ΑΓΑΠΗΣ

Εκδόσεις Φυλάτος
Fylatos Publishing
MMXXV

Περιεχόμενα

Πρόλογος του μεταφραστή	7
Μέρος Ι	9
Κεφάλαιο 1: Η κρυφή ζωή της αγάπης και πώς την αναγνωρίζουμε από τους καρπούς της	11
Κεφάλαιο 2: Η Εντολή της Αγάπης	19
Κεφάλαιο 3: Αγάπα τον «πλησίον» σου	35
Κεφάλαιο 4: «Εσύ» αγάπα τον πλησίον σου	45
Κεφάλαιο 5: Η αγάπη είναι η εκπλήρωση του νόμου	71
Κεφάλαιο 6: Η αγάπη είναι θέμα συνειδήσεως	109
Κεφάλαιο 7: Το καθήκον να αγαπάμε τους ανθρώπους που βλέπουμε	127
Κεφάλαιο 8: Το καθήκον μας να παραμεινουμε στην αγάπη οφειλέτες ο ένας απέναντι στον άλλον	145
Μέρος ΙΙ	173
Πρόλογος	175
Κεφάλαιο 9: Η αγάπη οικοδομεί	177
Κεφάλαιο 10: Η αγάπη πιστεύει τα πάντα – και δεν εξαπατάται ποτέ	185
Κεφάλαιο 11: Η αγάπη ελπίζει τα πάντα – και δεν εξευτελίζεται ποτέ	203
Κεφάλαιο 12: Η αγάπη δεν ζητάει τα εαυτής	219
Κεφάλαιο 13: Η αγάπη καλύπτει το πλήθος των αμαρτιών	231
Κεφάλαιο 14: Η αγάπη μένει	247
Κεφάλαιο 15: Ευσπλαχνία, μια πράξη αγάπης ακόμη και όταν δεν μπορεί να δώσει ή να κάνει τίποτα	259
Κεφάλαιο 16: Η νίκη της συμφιλίωσης που κερδίζει τον ηττημένο	269
Κεφάλαιο 17: Πράξη αγάπης το να μνημονεύουμε έναν πεθαμένο	279
Κεφάλαιο 18: Πράξη αγάπης το να εξυμνούμε την αγάπη	289
Κεφάλαιο 19: Τέλος	293

Πρόλογος του μεταφραστή

Το βιβλίο αυτό (Kjerlighedens Gjerninger) δημοσιεύτηκε το 1847 στην Κοπεγχάγη και βρίσκεται στον τόμο ΙΧ των Απάντων (1η έκδοση, Κοπεγχάγη 1904). Η παρούσα μετάφραση έγινε από τη γερμανική μετάφραση του Hayo Gerdes (1928-1981) που εκδόθηκε από το Gütersloher Verlagshaus Mohn το 1983. Ο Kierkegaard είναι χωρίς αμφιβολία ένας από τους μεγαλύτερους και βαθύτερους στοχαστές όλων των εποχών.

Ζώντας από τη νεότητά μου στο εξωτερικό θέλω να προσφέρω κάτι στην πατρίδα μου. Δε βρήκα τίποτα πιο πολύτιμο από το να καταστήσω προσιτό στο ελληνικό κοινό το προκείμενο βιβλίο.

Το βιβλίο του Kierkegaard, που στα Γερμανικά είναι δίτομο, έχει αρκετές περίπλοκες προτάσεις τις οποίες προσπάθησα να απλοποιήσω, αλλά και επαναλήψεις που ίσως κουράζουν τον αναγνώστη. Γι' αυτό τόλμησα στο δεύτερο μέρος (που αντιστοιχεί στον γερμανικό δεύτερο τόμο) να περικόψω κάπως τους πλατειασμούς κάνοντας τη μετάφραση λιγότερο πιστή αλλά, ελπίζω, και πιο ευανάγνωστη.

Δημήτρης Κολύμβας

Η κρυφή ζωή της αγάπης και πώς την αναγνωρίζουμε από τους καρπούς της

*Λουκ. 6, 44 Έκαστον γάρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται.
Ὅτι γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσι σύκα, οὐδέ ἐκ βάτου τρυγῶσι σταφυλὴν.*

Η Επισομένη εξυπνάδα περηφανεύεται ότι δεν μπορεί να την εξαπατήσει κανείς και θεωρεί ότι δεν πρέπει να πιστεύουμε κάτι που δε βλέπουμε. Αν ήταν έτσι, τότε δε θα έπρεπε να πιστεύουμε στην αγάπη. Κι αν δεν την πιστεύαμε από φόβο μήπως απατηθούμε, τότε δε θα ήμασταν απαιτημένοι; Μπορούμε να απατηθούμε με διαφορετικούς τρόπους: με το να πιστεύουμε ένα ψέμα, αλλά και με το να μην πιστεύουμε κάτι αληθινό. Μπορούν να μας απατήσουν τα φαινόμενα, αλλά μπορεί να μας απατήσει και η ξηπασιά, ότι τάχα δεν μπορούμε να απατηθούμε. Και ποια απάτη είναι η πιο επικίνδυνη; Ποιανού θεραπεία είναι πιο αμφίβολη; Εκείνου που δε βλέπει ή εκείνου που βλέπει χωρίς να βλέπει; Ποιον είναι δυσκολότερο να ξυπνήσουμε, εκείνον που κοιμάται ή εκείνον που ανιμεύεται ξύπνιος; Ποιος είναι πιο αξιολύπητος, αυτός που απατήθηκε στην αγάπη του ή αυτός που εξαπάτησε τον εαυτό του πιστεύοντας ότι δεν απατήθηκε; Μα, αυτός είναι για γέλια, δεν αξίζει τα δάκρυά μας.

Η απάτη σχετικά με την αγάπη είναι μια φοβερή απώλεια, για την οποία δεν υπάρχει αντιστάθμισμα ούτε μέσα στον χρόνο, ούτε στην αιωνιότητα. Όπως κι αν μιλάμε για αυτήν την απάτη, ο απατημένος αναφέρεται στην αγάπη ως κάτι που δεν ήταν όπως πίστευε. Όποιος όμως απατά τον εαυτό του, αποκλείει τον εαυτό του από την αγάπη. Λέμε ότι στη ζωή συναντάμε την απάτη, όμως η αυταπάτη προκαλεί μια αναντικατάστατη απώλεια. Κάποιος που απατήθηκε σε όλη του τη ζωή μπορεί να βρει πλούσια ανταπόδοση στην αιωνιότητα, ενώ η

αυταπάτη μάς στερεί την αιωνιότητα. Κάποιος που μέσα στην αγάπη του έπεσε θύμα απάτης, τι πραγματικά έχασε, όταν στην αιωνιότητα φανεί ότι η αγάπη παραμένει, ενώ η απάτη έχει λήξει;

Αυτός που εξαπάτησε τον εαυτό του με έξυπνους υπολογισμούς πέφτοντας στα δίκτυα της εξυπνάδας και θεωρώντας τον εαυτό του ευτυχισμένο σε όλη του τη ζωή, και τι δε θα έχει χάσει, όταν στην αιωνιότητα αποδειχθεί ότι εξαπάτησε τον εαυτό του! Γιατί μέσα στην παροδικότητα μπορεί κάποιος να ξεγλιστρήσει χωρίς να καταλάβει ότι αυταπατάται και να ζήσει χωρίς αγάπη, με την ιδέα ότι δεν τον ξεγελά κανείς. Αλλά στην αιωνιότητα δεν μπορεί να στερηθεί την αγάπη και θα καταλάβει ότι τα έχασε όλα. Αλήθεια, πόσο σοβαρή και τρομερή είναι η ζωή, που επιτρέπει στους ξύπνιους να κάνουν ό,τι θέλουν, να ζουν περήφανα ότι τάχα δεν τους εξαπατά κανείς, ώσπου κάποτε να αντιληφθούν ότι εξαπάτησαν οι ίδιοι τον εαυτό τους! Ναι, η αιωνιότητα δεν επιτρέπει να την κοροϊδούμε, δε δείχνει τη δύναμή της, αλλά κάποτε τιμωρεί αυστηρά. Διότι αυτό που ενώνει τον χρόνο με την αιωνιότητα είναι η αγάπη, η οποία βρίσκεταιται πάνω από όλα, και μένει, όταν όλα τα άλλα έχουν περάσει. Αφού λοιπόν η αγάπη είναι ο δεσμός με την αιωνιότητα, και επειδή ο χρόνος διαφέρει από την αιωνιότητα, γι' αυτό η αγάπη φαίνεται στην εγκόσμια εξυπνάδα σαν βάρος, και ο επιρρεπής στις απολαύσεις το εκλαμβάνει σαν τεράστια ανακούφιση να ξεφορτωθεί τον δεσμό με την αιωνιότητα.

Βέβαια, ο αυτοαπατημένος παρηγοριέται ή μάλλον νομίζει ότι νίκησε. Μέσα στην ανοησία του δεν καταλαβαίνει πόσο θλιβερή είναι η ζωή του. Δεν αμφιβάλουμε ότι δε στενοχωριέται. Αλλά, αυτό τι τον ωφελεί τη στιγμή που η σωτηρία του βρίσκεται στο να σοβαρευτεί και να αρχίσει να στενοχωριέται! Ο αυτοαπατημένος νομίζει μάλιστα ότι μπορεί να παρηγορήσει απατημένους. Τι τρέλα, κάποιος που έχασε την αιωνιότητα να προσπαθεί να γιατρέψει κάποιον που το πολύ να πρόκειται να πεθάνει! Αλλά, όταν ακούσεις τα λόγια του, τότε θα δεις ότι η αγάπη φαίνεται στους καρπούς της. Μιλάει με σκωπτική πικρία, με την ψυχρότητα της λογικής, με το δηλητήριο της καχυποψίας. Σ' αυτούς τους καρπούς δεν υπάρχει αγάπη.

Ματθ. 7,16 Από τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς, μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὴν ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα;

Όταν προσπαθείς να τρυγήσεις σταφύλια από αγκάθια, αυτά θα σου δείξουν πόσο ματαιопονείς. Μπορεί δύο καρποί να μοιάζουν, όμως ο ένας είναι υγιεινός και νόστιμος, ο άλλος ξινός και δηλητηριώδης. Ή μπορεί και ο δηλητηριώδης να είναι νόστιμος και ο υγιεινός να είναι λίγο πικρός. Έτσι λοιπόν φαίνεται η αγάπη από τους καρπούς της.

Σφάλλουμε όταν δεν ξέρουμε να ξεχωρίζουμε τους καρπούς. Έτσι σφάλλει και κάποιος που θεωρεί αγάπη την αυτοαγάπη, και διαβεβαιώνει ότι δεν μπορεί να ζήσει χωρίς αυτήν και δε θέλει να ακούσει ότι επιταγή της αγάπης είναι να απαρνηθεί τον εαυτό του και την αυτοαγάπη του. Να μην ονομάζει αγάπη τη βλαβερή γκρίνια, την κακή συναναστροφή, την εγωιστική συμπεριφορά, την εξυπνάδα του εγωισμού, το φακελάκι της κολακείας, το πρόσκαιρο παρουσιαστικό και τα σχετικά με την παροδικότητα του χρόνου. Το λουλούδι της αιωνιότητας (ο αθάνατος) ανθίζει όπως και τα άλλα λουλούδια μια φορά τον χρόνο. Δε θα έπρεπε όμως να τον τοποθετούμε στην αιωνιότητα! Όπως λοιπόν ξεχωρίζουμε το δέντρο από τον καρπό του, έτσι και την αγάπη που αναφέρει ο Χριστιανισμός, την ξεχωρίζουμε από τον καρπό της, που είναι η αλήθεια της αιωνιότητας.

Κάθε άλλη αγάπη, που είτε μαραίνεται είτε διατηρείται μέσα στον χρόνο, τελικά μαραίνεται. Αυτό είναι το τραγικό σ' αυτήν. Είτε ανθίζει για μια ώρα είτε για εβδομήντα χρόνια, ανθίζει και εξανθίζει, ενώ η χριστιανική αγάπη είναι αιώνια. Γι' αυτό κανείς που καταλαβαίνει δε λέει ότι η χριστιανική αγάπη ανθίζει. Κανείς ποιητής δεν την εξυμνεί. Γιατί οι ποιητές εξυμνούν κάτι που έχει νοσταλγία, αυτό που είναι το μυστήριο στη ζωή τους: ανθίζει και μαραίνεται. Ενώ η χριστιανική αγάπη μένει και γι' αυτό υπάρχει. Όταν λοιπόν λέμε ότι καταλαβαίνουμε την αγάπη από τους καρπούς της, τότε υποδηλώνουμε και ότι μένει στα κρυφά και μόνο μέσα από τους καρπούς της εκδηλώνεται. Πράγματι, κάθε ον, όπως και η αγάπη, είναι κρυφό και εκδηλώνεται μέσω κάποιου άλλου. Η ζωή του φυτού είναι κρυφή, ο καρπός είναι η αποκάλυψή της. Η ζωή μιας σκέψης είναι κρυφή και αποκάλυπτεται με το να εκδηλωθεί. Οι Γραφές αναφέρονται σε κάτι διπλό, σε μια σκέψη κάτω από την οποία κρύβεται μια άλλη. Ας κοιτάξουμε λοιπόν και τις δύο σκέψεις.

Η κρυφή ζωή της αγάπης και η αναγνώρισή της μέσα από τους καρπούς της

Από πού προέρχεται η αγάπη; Πού κατοικεί; Η κατοικία της είναι κρυφή. Η ζωή της πηγάζει από τα μύχια κάθε ανθρώπου. Αυτήν την κατοικία δεν μπορεί να τη δει κανείς, όσο βαθιά κι αν διεισδύσει. Από εκεί έρχεται μέσω διαφόρων δρόμων, τους οποίους δεν μπορούμε να ακολουθήσουμε για να φτάσουμε στην πηγή της. Όπως ο Θεός μένει σε ένα φως που φωτίζει τον κόσμο και από το οποίο φεύγουν πολλές ακτίνες, που όμως κανείς δεν μπορεί να ακολουθήσει διότι τον τυφλώνουν. Έτσι μένει κι η αγάπη κρυφή. Όπως κι η πίστη προσφέρεται να συνοδέψει τον άνθρωπο στον δρόμο της ζωής του, αλλά τον μεταμορφώνει σε στήλη αλάτος, αν γυρίσει παράτολμα να τη δει. Έτσι και η αγάπη επιθυμεί και παρακαλεί η προέλευσή της να μέινει ένα μυστικό και κανείς να μην έχει την περιέργεια να δει κάτι που δεν μπορεί να δει. Είναι εξαιρετικά οδυνηρό, αντί να χαίρεσαι με τους καρπούς της, να προσπαθείς να την εξιχνιάσεις και έτσι να την καταστρέφεις.

Η κρυφή ζωή της αγάπης μένει στα μύχια, αλλά συνάμα έχει μια ανεξιχνίαστη σχέση με τη συνολική ύπαρξη. Όπως τα νερά μιας ήρεμης λίμνης έχουν μια μυστική πηγή, έτσι έχει κι η αγάπη του ανθρώπου την πηγή της στην αγάπη του Θεού. Όπως η λίμνη σε προσκαλεί να την κοιτάξεις, αλλά σου απαγορεύει να διαπεράσεις το σκοτεινό βάθος της. Αυτό που θεωρείς βυθό δεν είναι παρά το κάλυμμα της μυστικής πηγής. Η ζωή της αγάπης είναι κρυμμένη, αλλά βρίσκεται σε μια διαρκή κίνηση που περιέχει την αιωνιότητα. Τα νερά της λίμνης είναι φαινομενικά ήρεμα, αλλά από κάτω βρίσκονται σε κίνηση. Αν η πηγή στερέψει, η λίμνη ξεραίνεται, αλλά η αγάπη έχει μια αιώνια πηγή και ζει αιώνια. Είναι όμως κρυμμένη. Όταν λέει στο Ευαγγέλιο ότι αναγνωρίζουμε ένα δέντρο από τους καρπούς του, αυτό δε σημαίνει ότι το κρύψιμο πρέπει να μας στενοχωρεί και ότι πρέπει να το εξερευνήσουμε.

Ναι, η κρυφή ζωή της αγάπης αναγνωρίζεται από τους καρπούς της, και η αγάπη θέλει να την αναγνωρίσουμε. Τι ώραία, όταν μια ανήλικη αποκαλύπτεται ότι είναι ο μεγαλύτερος πλούτος! Οι άνθρωποι δε θέλουν να έχουν ανάγκες. Κι όμως λέμε, ο τάδε ποιητής έχει ανάγκη

να γραφειοποιήματα, ο δείνα ρήτωρ έχει ανάγκη να μιλάει, το τάδε κορίτσι έχει ανάγκη να αγαπάει. Αχ, πάρε τον πιο ταλαίπωρο που υπήρξε ποτέ. Αν είχε αγάπη, πόσο πλούσια δεν είναι η ζωή του σε σύγκριση με κάποιον που δεν είχε ποτέ καμιά ανάγκη! Γιατί αυτό είναι ο μεγαλύτερος πλούτος του κοριτσιού, ότι έχει ανάγκη ενός αγαπημένου. Κι αυτό είναι ο αληθινός πλούτος των ευσεβών, ότι έχουν την ανάγκη του Θεού. Ρώτα το κορίτσι αν θα ήθελε να στερηθεί τον αγαπημένο της, ρώτα τον ευσεβή αν θα μπορούσε να στερηθεί τον Θεό. Εάν λοιπόν αυτή η σχέση είναι όπως πρέπει, τότε έχουμε πλούτο και οι καρποί φράνονται. Θα ήταν μεγάλο μαρτύριο, η αγάπη να μη θέλει να δείξει τους καρπούς της. Θα ήταν σαν ένα φυτό που θέλει να μεγαλώσει και να δώσει καρπό, να μην μπορεί να το κάνει και να πρέπει να μαραθίει. Αλλά αυτό δεν μπορεί να γίνει. Ακόμη και αν ένα μικρό κλαράκι εμποτισθεί, η ζωή της αγάπης θα βρει μια άλλη διέξοδο να εκδηλωθεί. Ω, εσείς, όσοι είχατε το σιωπηλό μαρτύριο μιας άτυχης αγάπης, η αγάπη σας δεν εκδηλώθηκε, κι όμως φανερώθηκε μέσα από τους καρπούς της που ωρίμασαν στη θράκα ενός κρυφού πόνου.

Το δέντρο το αναγνωρίζουμε από τον καρπό. Βέβαια, και από τα φύλλα, αλλά ο καρπός είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα. Εάν αναγνωρίσεις ένα δέντρο από τα φύλλα, μπορεί μετά να διαπιστώσεις ότι δε δίνει καρπό, άρα δεν είναι το δέντρο που νόμιζες. Έτσι και με την αγάπη. Ο απόστολος Ιωάννης λέει (1. Ιωαν. 3,18) «Τεκνία μου, μη αγαπώμεν λόγῳ μὴδὲ τῇ γλώσσῃ, ἀλλὰ ἐν ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ». Και βέβαια, ο λόγος και η γλώσσα δεν είναι παρά τα φύλλα του δέντρου, που είναι μεν χαρακτηριστικά του, αλλά χωρίς σιγουριά. Μια κουβέντα μπορεί να είναι στο στόμα ενός αξιόπιστη, αλλά σαν το αβέβαιο θρόισμα των φύλλων στο στόμα κάποιου άλλου. Σαν ευλογημένος σπόρος αλλά και σαν στείρο φύλλο. Λοιπόν, δε χρειάζεται να αποσιωπάς τον λόγο ή να κρύβεις μια κίνηση, αν είναι αληθινή. Θα ήταν άδικο, σαν να μην ξεπλήρωνες τα χρέη σου. Ο φίλος σου, η αγαπημένη σου, το παιδί σου ή κάποιος άλλος που αγαπάς έχουν ένα δικαίωμα στο να τους εκφράσεις την αγάπη σου. Αυτή η κίνηση δεν είναι δική σου ιδιοκτησία, αλλά δική τους, διότι μέσα στην κίνηση αυτή ανήκεις σε εκείνον που σε κινεί. Όταν η καρδιά σου ξεχειλίζει, μη σφίγγεις τα χείλια σου. Μην ντρέπεσαι για τα συναισθήματά σου κι ακόμη λιγότερο να ντρέπεσαι να αποδώσεις σε κάποιον κάτι που του ανήκει. Αλλά μην αγαπάς με

λόγια, αυτά δε φανερώνουν την αγάπη. Όπου υπάρχουν μόνο φύλλα, εκεί η αγάπη δε βρήκε τον χρόνο να μεγαλώσει. Στη Σοφία Σειράχ (6,3) γράφει «τὰ φύλλα σου καταφάγεσαι καὶ τοὺς καρπούς σου ἀπολέσεις καὶ ἀφήσεις σεαυτὸν ὡς ξύλον ξηρόν». Όταν βλέπουμε μόνο λόγια σαν καρπό της αγάπης, αυτό δείχνει ότι ένας άνθρωπος έκοψε νωρίς τα φύλλα, και έτσι δεν μπόρεσε να ωριμάσει ο καρπός. Για να μην πούμε και το φοβερό, ότι καμιά φορά τα λόγια μαρτυρούν τον απατεώνα. Έτσι λοιπόν η ανώριμη και η απατηλή αγάπη δίνουν μόνο λόγια. Λέμε για μερικά φυτά ότι πρέπει να κάνουν καρδιά. Έτσι και η αγάπη των ανθρώπων, πρέπει να κάνει καρδιά. Λέμε ότι η αγάπη βγαίνει από την καρδιά, αλλά να μην ξεχνάμε ότι η αγάπη φτιάχνει την καρδιά. Παροδικές συγκινήσεις μιας αόριστης καρδιάς έχει ο καθένας, αλλά είναι κάτι άλλο από το να φτιάχνεις καρδιά με την έννοια της αιωνιότητας. Πόσο σπάνια συμβαίνει η αιωνιότητα να έχει τόσο δύναμη σε έναν άνθρωπο, ώστε να διαμορφωθεί και να δέσει αιώνια μέσα του η καρδιά! Αυτό προϋποθέτει η αγάπη να φέρει τον δικό μας καρπό. Η αγάπη δε φαίνεται, γι' αυτό πρέπει να την πιστεύουμε. Δεν υπάρχει καμιά λέξη, ακόμη και η πιο άγια, που άμα λεχθεί, τότε είμαστε σίγουροι για την αγάπη αυτού που την προφέρει. Μια λέξη μπορεί να μαρτυρεί αγάπη και η αντίθετή της στο στόμα κάποιου άλλου πάλι να μαρτυρεί αγάπη. Ούτε υπάρχει καμιά πράξη που να αποδεικνύει την αγάπη. Το να δίνει κάποιος ελεημοσύνες, να ντύνει γυμνούς, να επισκέπτεται χήρες δεν αποδεικνύει αγάπη. Μπορεί να γίνεται χωρίς αγάπη ή και από σκοπιμότητα. Παίζει ρόλο το πώς κάνουμε μια πράξη. Ο Λούθηρος είπε ότι ποτέ δεν προσευχήθηκε χωρίς να τον απασπάσει κάποια άλλη σκέψη. Έτσι λοιπόν, κάθε έντιμος άνθρωπος θα ομολογήσει ότι ποτέ δεν έδωσε ελεημοσύνη χωρίς κάποια ενόχληση, ίσως π.χ. αποστρέφοντας το πρόσωπό του, αλλά όχι με την έννοια του Ευαγγελίου. Ίσως να μην ήξερε η αριστερά του τι έκανε, αλλά από αψημαράδα, ή σκεπτόμενος τον δικό του τον πόνο και όχι τον φτωχό. Ίσως προσπαθώντας να βρει ο ίδιος ανακούφιση και όχι η φτώχεια. Έτσι λοιπόν δεν επρόκειτο για πράξη αγάπης καθεαυτή. Πάντως δεν υπάρχει κάποιο κριτήριο που να δείχνει χωρίς αμφιβολία ότι υπάρχει αγάπη.

Ναι, η αγάπη φαίνεται από τους καρπούς της, και αυτά τα άγια λόγια η Γραφή δε μας τα λέει για να κρίνουμε ο ένας τον άλλο, αλλά

για να μας παρακινήσει να μην αφήνουμε την αγάπη μας άγονη, αλλά να προσπαθούμε να μπορέσει η αγάπη μας να φανεί από τους καρπούς της. Όχι να φανεί, αλλά να μπορέσει να φανεί. Η προσπάθειά μας να μην είναι να φανεί η αγάπη, αλλά να καρποφορήσει. Το Ευαγγέλιο δε λέει «να κοιτάς αν τα δέντρα δίνουν καρπούς» αλλά αναφέρεται σ' εσένα, εσύ είσαι το δέντρο, εσύ είσαι αυτός, για σένα είναι η κουβέντα (Βασ. Β 12,7). Το Ευαγγέλιο δεν αναφέρεται στον έναν και σ' εσένα για μένα ή σ' εσένα για σένα, αλλά στον καθένα ξεχωριστά, και λέει ότι η αγάπη φαίνεται από τους καρπούς της.

Αν κάποιος φαντασμένος ή υποκριτής μάς έλεγε ότι η αγάπη είναι ένα τόσο κρυφό συναίσθημα ώστε δεν καταδέχεται να καρποφορήσει ή ότι οι καρποί δεν αποδεικνύουν τίποτα, ακόμη κι αν είχαν δηλητήριο, τότε να του υπενθυμίσουμε τα λόγια του Ευαγγελίου, ότι το δέντρο πρέπει να φαίνεται από τους καρπούς του. Όπως και τα λόγια που λέει για τον άνθρωπο που χτίζει πάνω σε βράχο.

Κι αν πέσει μπόρα και φυσήξουν αέριδες και πάρουν το λεπτό ύφασμα της υποκρισίας, και τότε η αγάπη θα φαίνεται από τους καρπούς της. Αλλά αυτό δε σημαίνει ότι εσύ θα πρέπει να είσαι ο κριτής, το ένα δέντρο ας μην κρίνει το άλλο. Εμείς όμως να μη φοβόμαστε ούτε τον φονιά ούτε τον υποκριτή. Μόνο τον Θεό. Και να φυλαγόμαστε από τον εαυτό μας. Αυτόν που έτρεμε απέναντι στον Θεό φοβούμενος τον εαυτό του, κανείς υποκριτής δεν τον ξεγέλασε. Αυτός όμως που προπαθεί να αποκαλύψει τους υποκριτές, ας προσέχει μήπως κι αυτό είναι υποκρισία. Διότι τέτοιες αποκαλύψεις δεν είναι έργα αγάπης. Κάποιος που η αγάπη του δίνει καρπούς, χωρίς να το θέλει και να το επιδιώκει θα ξεσκεπάσει και θα ντροπιάσει κάθε υποκριτή που θα τον πλησιάσει χωρίς καν να το καταλάβει. Το χειρότερο όπλο κατά της υποκρισίας είναι η πονηριά, όμως δεν είναι όπλο, γειτονεύει με κινδύνους. Το καλύτερο όπλο είναι η αγάπη, που δεν είναι μόνο όπλο, είναι ένα αγεφύρωτο χάσμα, δεν έχει καμιά σχέση με την υποκρισία. Είναι κι αυτό ένας καρπός της αγάπης, η προστασία από την υποκρισία.

Σε μια σχέση αγάπης δε θα πρέπει να ζητάμε με ανυπομονησία, καχυποψία και κριτική διάθεση να δούμε τους καρπούς. Την αγάπη πρέπει να την πιστεύουμε, αλλιώς δεν μπορούμε να καταλάβουμε ότι υπάρχει. Επαναλαμβάνω: Να πιστεύουμε στην αγάπη! Αυτό το φέρα-

με σε αντίθεση με την πονηριά που αρνείται την αγάπη. Αλλά τώρα το τονίζουμε σχετικά με τη φοβισμένη και μικροπρεπή καχυποψία ως προς τους καρπούς της αγάπης. Αυτό θα ήταν όντως ένας πολύτιμος και άγιος καρπός της αγάπης σου, το να θεωρήσεις τον ίσως μικρότερο καρπό της αγάπης κάποιου άλλου σαν πιο ωραίο από ό,τι είναι. Εάν η καχυποψία κάνει κάτι μικρότερο, η αγάπη το κάνει μεγαλύτερο. Όσο κι αν οι καρποί της αγάπης σου φέρνουν φτερά, κι όσο κι αν χείρεσαι να βλέπεις ότι βρίσκεται αγάπη μέσα σε έναν άνθρωπο, μην ξεχνάς ότι ακόμη πιο ευτυχισμένος θα 'σαι όταν πιστεύεις στην αγάπη. Αυτό είναι το ανώτατο αγαθό. Διότι ναι μεν η ζωή της αγάπης φαίνεται στους καρπούς που τη φανερώνουν, αλλά αυτή η ζωή είναι κάτι μεγαλύτερο από τους καρπούς, όσοι κι αν είναι αυτοί. Γι' αυτό, το ανώτατο, το ύστατο χαρακτηριστικό της αγάπης είναι η ίδια η αγάπη, που αναγνωρίζεται στην αγάπη ενός άλλου. Αλληλοαναγνωρίζονται τα όμοια μεταξύ τους. Μόνο όποιος μένει στην αγάπη, αυτός μπορεί να την αναγνωρίσει, και αυτονόου η αγάπη μπορεί να αναγνωρισθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η Εντολή της Αγάπης

Ματθ. 22, 39 Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

Κάθε λόγος ξεκινάει από μια προϋπόθεση. Θα πρέπει λοιπόν, προκειμένου να ασχοληθούμε με έναν λόγο, να ξεκαθαρίσουμε πρώτα την προϋπόθεσή του. Έτσι και το κείμενο που αναφέραμε έχει μια προϋπόθεση που έρχεται στο τέλος, αλλά είναι όμως η αρχή. Όταν λέει «ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν» προϋποθέτει ότι κάθε άνθρωπος αγαπά τον εαυτό του. Αυτό προϋποθέτει ο Χριστιανισμός, δεν ξεκινάει χωρίς προϋποθέσεις, όπως μερικοί σπουδαίοι στοχαστές. Μπορούμε να αρνηθούμε ότι είναι έτσι; Μπορούμε όμως έτσι να παρεξηγήσουμε τον Χριστιανισμό, ότι εννοεί – όπως και οι έξυπνοι του κόσμου – ότι ο καθένας είναι ο πλησίον του εαυτού του; Όχι, ο Χριστιανισμός θέλει να ξεκλειδώσει (σαν με αντικλείδι) στον άνθρωπο την αυτοαγάπη. Αυτό η εντολή το καταφέρνει με τις λεξούλες «ὡς σεαυτόν» που εμπεριέχουν όλη την ένταση της αιωνιότητας. Διεisdύουν στην κρυψώνα, όπου ο άνθρωπος αγαπά τον εαυτό του. Δεν αφήνουν στην αυτοαγάπη την παραμικρή δυνατότητα να ξεφύγει. Θα μπορούσαμε να πούμε πολλά για το πώς ο άνθρωπος πρέπει να αγαπάει τον πλησίον του, αλλά η αυτοαγάπη θα προσπαθούσε να ξεφύγει από αυτήν την εντολή με διάφορες δικαιολογίες. Αλλά αυτό το «ὡς σεαυτόν» τη μαγκώνει και δεν την αφήνει να ξεφύγει. Νομίζει ότι είναι δύο απλές λεξούλες, αλλά είναι αναγκασμένη να ανακαλύψει ότι δεν μπορεί να τα βάλει μαζί τους. Θα τραυματιστεί, όπως ο Ιακώβ κουτσάθηκε όταν πάλεψε με τον Θεό. Αυτές οι λέξεις θέλουν να δείξουν στον άνθρωπο τη σωστή αυτοαγάπη. Όντως, ο αγώνας της αυτοαγάπης είναι φρικτός, αλλά ο Χριστιανισμός τον φέρνει εις πέρας με ένα χτύπημα, όλα ξεκαθαρίζονται «ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ» όπως η Ανάσταση (Α΄ Κορινθ.